

# Інтерпретація художнього твору на уроках літератури

Гапон Л.О., PhD

Аналіз – це те, що точно хотів сказати автор.

Інтерпретація – це те, як ми прочитали те, що хотів сказати автор.

Ступені розумового розвитку людської особистості можна вважати ступенями якості вмінь інтерпретувати, а людська уява завжди є проявом особистості й емпатійним баченням тієї чи іншої, реальної чи уявної (художньої) події.

Сергій Рубінштейн

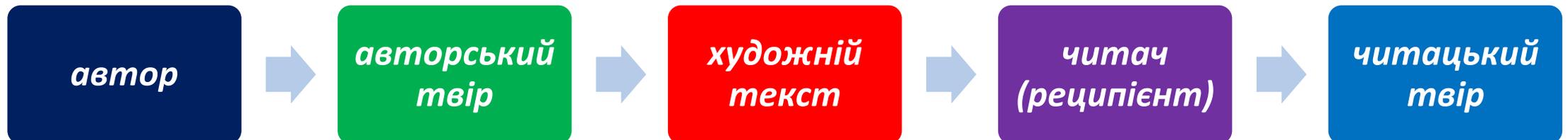
# Інтерпретація: витоки розуміння

- **Аналіз** (з грецької – розклад, розчленування) полягає у розчленуванні літературного твору на компоненти, складові частини. Аналізуючи елементи твору, осягаємо своєрідність цілого художнього феномену.
- **Синтез** (з грецької – з'єднання, складання), натомість, полягає у вивченні предмета дослідження в його цілісності, неповторності.
- **Інтерпретація** (з латинської – тлумачення, роз'яснення) метод, що поєднує і аналіз, і синтез.
- Інтерпретацію пов'язують насамперед із тлумаченням смислового боку літературного твору на різних структурних рівнях через співвіднесення з цілістю вищого порядку.
- Будь-які елементи (мотиви, персонажі, тропи тощо) мусять співвідноситись із відповідним контекстом твору або позатекстовою ситуацією.

# Інтерпретація: витоки розуміння

Поява читацького твору залежить:

- 1) від якості самого тексту (а отже, від майстерності письменника),
- 2) від обсягу внутрішнього світу читача, від уміння реципієнта спілкуватися з художнім текстом, розбудовувати на його основі (в уяві) власний літературний твір (такого типу навички формуються на уроках літератури).



# Інтерпретація: витоки розуміння

- Аналіз – це розбір тексту на складові елементи: тема, ідея, композиція, система персонажів, виразні засоби.
- На базовий аналіз нарощуються будь-які інтерпретації.
- Інтерпретація – це робота з контекстом.
- До кожного елемента аналізу ми підбираємо **АДЕКВАТНИЙ** контекст: тема – історичний контекст, система образів – гендерний контекст тощо.
- **У процесі читання зустрічаються дві свідомості: читача і тексту.**
- Ризики надінтерпретування – ми можемо прочитати в тексті те, чого там нема, бо завжди виходимо зі свого досвіду.

# Причини варіативності сприйняття художнього твору

- 1) насамперед сюди слід віднести прояви мотиваційної, когнітивної та емоційної сфер особистості: ті потреби, мотиви, цілі, що спонукали реципієнтів звернутися до даного тексту; емоційний стан у момент сприйняття тексту; міру концентрації уваги, життєвий досвід, розвиток уяви, здатність міркувати словесно-художніми образами тощо;
- 2) у процесі осмислення тексту індивід обов'язково спирається на свої знання про оточуючий світ; це допомагає йому орієнтуватися в ситуації, яка описується в тексті, домислювати, міркувати про її правдоподібність чи нереальність.;
- 3) окремо слід виділити психофізіологічні особливості індивіда: його стать, вік; статеві й вікові особливості визначають картину світу людини, від якої залежить варіативність сприйняття й трактування змістових компонентів тексту.

Наукова  
інтерпретація

Літературна  
інтерпретація

Політична  
інтерпретація

Аматорська  
інтерпретація

Аудіальна  
інтерпретація

Наукову  
літературознавчу  
інтерпретацію  
характеризують:

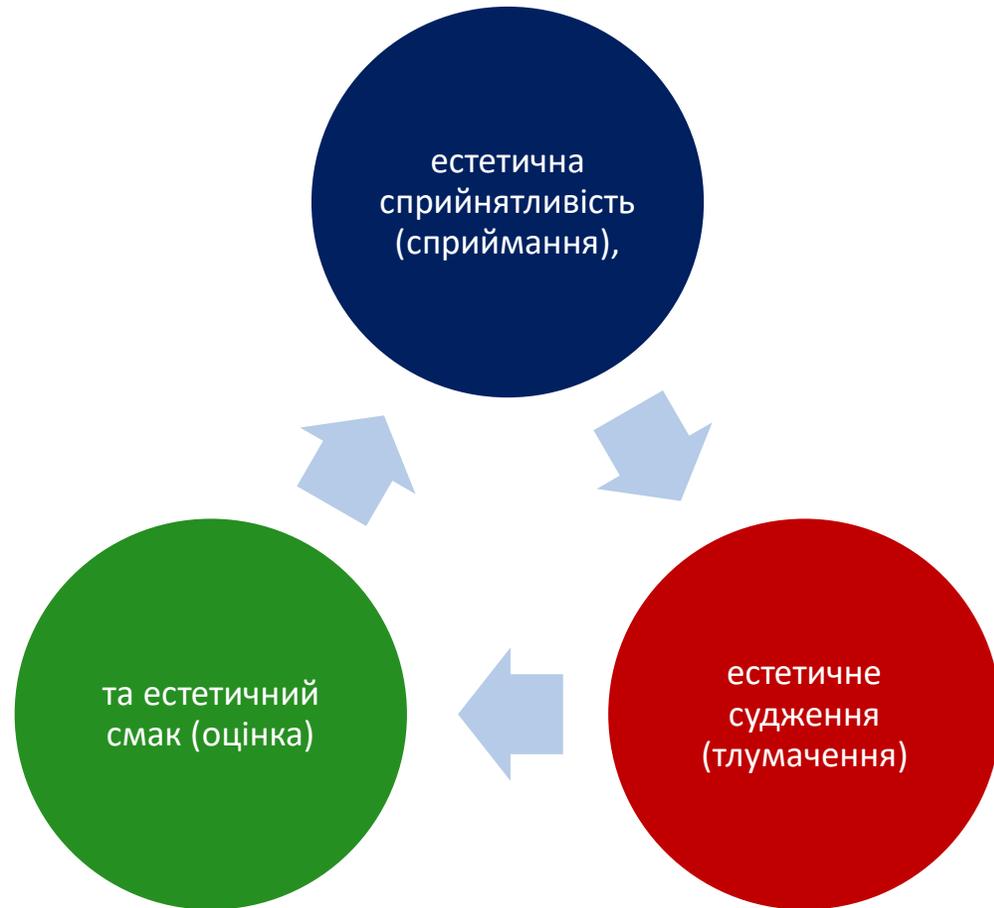
рівні інтерпретацій: інтерпретація експліцитного (явного змісту), імпліцитного (прихованого) змісту – підтексту.

ступені інтерпретацій: зовнішньої форми (художнього мовлення), внутрішньої форми (ейдологічна), змісту і смислу (сенсу) твору.

види інтерпретацій: герменевтична, екзистенціалістична, феноменологічна, структурально-семіотична, архетипальна.

аспекти: істоико-генетичний, структурно-функціональний, жанрово-композиційний, історико-функціональний

# Складові інтерпретаційної компетентності учнів (О.Ратушняк)



# Які знання й уміння потрібні для інтерпретації тексту

- знання учнями текстів, визначених чинними шкільними програмами з літератури, їх сюжету, проблематики, системи образів та особливостей композиції;
- оволодіння необхідним для аналізу літературознавчим інструментарієм (теорією літератури);
- ознайомлення з окремими зразками літературної критики програмових творів;
- уміння аналізувати художні твори в єдності змісту і форми, виявляти самостійність в аналізі й оцінці художнього твору, обґрунтуванні власної думки з приводу прочитаного;
- здатність учнів до аналітико-синтетичного мислення;
- уміння абстрагуватися від конкретного твору, зіставляти отримані враження від нього зі своїм попереднім читацьким досвідом, порівнювати різні твори, узагальнювати й систематизувати отриману інформацію про них;
- **свідомо перевіряти свої первісні емоційно-оцінні враження від тексту і піддавати їх творчому критичному переосмисленню (реінтерпретації)**
- уміння зіставляти літературні явища з іншими видами мистецтва; здатність вести діалог, наводити переконливі аргументи тощо.

# Механізм інтерпретації ліричного та ліро-епічного твору (О.Глеб)

## Ознайомлення з текстом

1. Читання (ознайомлення зі змістом і вкладеними в художні засоби смислами твору).
2. Засвоєння поетичного тексту (розуміння) й первинне естетичне сприймання ліричного твору.

## Психологічні відчуття, що формуються під час сприймання твору

1. Відчуття, викликані ліричним твором:
  - а) насолода,
  - б) переживання,
  - в) екстаз.
2. Сприйняття високого й піднесеного в ліричному творі.
3. Спостережливість.
4. Увага.

## Актуалізація процесів психічної діяльності

1. Творча уява.
2. Творче мислення.
3. Політ фантазії.
4. Асоціації.
5. Алюзії.

## Сформованість уміння інтерпретувати ліричні твори

1. Аналіз ліричного тексту.
2. Індивідуальний досвід як компонент упізнаваності подібного з уже реально пережитим.
3. Тлумачення.
4. Інтерпретація.

# Модель формування вмінь інтерпретувати твори ліричного та ліро-епічного твору (О.Глеб)

## Мета:

формування в учнів старшої школи уміння інтерпретувати ліричні та ліро-епічні тексти української літератури

**Ідея:** системне формування інтерпретаційних навичок старшокласників є засобом виховання кваліфікованого читача, здатного реалізувати власні творчі здібності

**Сутність:** поетапне вдосконалення умінь і навичок старшокласників творчо працювати над ліричним та ліро-епічним твором

**Форми (види)** навчальної діяльності: усні, писемні, парні, групові, індивідуальні

**Методи:** науково-дослідної роботи з ліричним текстом; епізодичної особистісної творчої діяльності; диференційованого навчання; дошукування художньої істини

## Прийоми :

контрольоване читання;  
розшифровування «темних місць» у тексті ліричного твору;  
самостійне тлумачення таємниці підтексту;  
словесне малювання;  
диференціація типів ліричного героя та ліричного персонажа

# Особливості аналізу й інтерпретації ліричних та ліро-епічних творів (О.Глеб)

Ідейно-художній аналіз ліричного чи ліро-епічного твору	Спільні практичні уміння інтерпретації та аналізу лірики читачами-реципієнтами	Інтерпретація ліричного чи ліро-епічного твору
Спиратися на знання, уміння й навички визначення роду й жанру ліричного чи ліро-епічного твору, його віршового розміру, строфіки.	Уміння розрізняти текст і підтекст, уловлювати алюзії, розуміти емоційний стан ліричного героя, його почуття й відчуття чи долю ліричних персонажів ліро-епічного твору.	Висловлювати власну думку й вербалізувати враження читача від прочитаного ліричного чи ліро-епічного твору. Відшукувати у тексті близькі власному настрою чи життєвій ситуації моменти.
Використовувати літературознавче тлумачення художніх засобів як інструментарію образності, обраної автором.	Уміння знайти у тексті художні засоби й тлумачити їх, уникаючи надуманих або фальшивих трактувань.	Реалізувати здатність знаходити приховані смисли твору, визначати гравітаційний центр і межі такого тлумачення.

# Особливості аналізу й інтерпретації ліричних та ліро-епічних творів (О.Глеб)

Ідейно-художній аналіз ліричного чи ліро-епічного твору	Спільні практичні уміння інтерпретації та аналізу лірики читачами-реципієнтами	Інтерпретація ліричного чи ліро-епічного твору
Визначати місце і роль окремо взятого твору у творчій спадщині автора чи навіть у літературному процесі певної доби.	Уміння отримувати естетичну насолоду від читання поетичних творів, усвідомлення шкали власних морально-етичних цінностей.	Прагнути зробити власні відкриття, дошукуватися художньої істини, запам'ятовувати афоризми чи особливо вдалі художні тропи з ліро-епічного або ліричного твору.

## ЕТАПИ ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ В ШКОЛІ

- підготовка учнів до сприймання твору
- читання твору
- підготовка до аналізу твору
- аналіз твору
- підсумки

Кожному з етапів відповідає свій вид інтерпретації:

- етапу підготовки до сприймання - очікування від тексту (випереджувальна інтерпретація),
- етапам читання і підготовки до аналізу - розпізнавальна текстуальна й емоційно-оцінна інтерпретація,
- етапові аналізу - поглиблена текстуальна інтерпретація,
- підсумковому етапу - реінтерпретація і контекстуальна інтерпретація.

Інтерпретаційна діяльність учнів структурується на **первинну (емоційну) та вторинну (інтелектуальну)**, що здійснюється на всіх етапах вивчення літературного твору і передбачає три основні фази: **передрозуміння, розуміння й тлумачення.**

# Інтерпретаційна діяльність на різних етапах вивчення художнього твору (О.Ратушняк)

№ з/п	Етапи вивчення твору	Види інтерпретації	Фази інтерпретації	Стадії інтерпретації
1	Підготовка до сприймання	Випереджувальна (очікування від тексту)	Настанова на сприйняття (передрозуміння)	Первинна
2	Читання	Розпізнавальна текстуальна, емоційна	Логіко-емоційне	емоційна
3	Підготовка до аналізу	Емоційно-оцінна	вживання в текст (розуміння)	інтерпретація
4	Аналіз	Поглиблена текстуальна	Естетичне	Вторинна
5	Підсумки	Реінтерпретація, контекстуальна	судження (тлумачення)	інтелектуальна інтерпретація

# Інтерпретаційна діяльність на різних етапах вивчення художнього твору(О.Ратушняк)

№ з/п	Етапи вивчення твору	Методи	Прийоми
1	Підготовка до сприймання	методичний принцип “учень - учневі”: створення реклами книжки	слово учня, бліц-інтерв'ю; написання анотації, есе, рецензії, відгуку на прочитану книгу; виготовлення макетів: титульної сторінки до книжки, буклета (рекламного проспекту), рекламного плакату (біг-борду)
2	Читання	комплексна реалізація різних видів читання художнього твору (індивідуального, коментованого, виразного, вибіркового, перервного і повторного)	розробку партитури тексту - позначення у тексті партитурних знаків відповідно до свого надзавдання (застосовувалося переважно до ліричних творів)

# Інтерпретаційна діяльність на різних етапах вивчення художнього твору (О.Ратушняк)

№ з/п	Етапи вивчення твору	Методи	Прийоми
3	Підготовка до аналізу		прийом словесного малювання або його модернізованих варіантів - відеокліпа і кіносценарію. Покадрове відтворення тексту на етапі підготовки до аналізу застосовувалося переважно до ліричних і малих за обсягом епічних творів або їх окремих фрагментів.
4	Аналіз	з метою організації поглибленої текстуальної інтерпретації застосовано метод проблемного навчання	Створення проблемної ситуації на уроці, поетапне вирішення низки проблемних завдань сприяли виникненню в учнів стану “розумного незнання”, що дозволяло усвідомити і сприйняти проблематику художнього твору, сформулювати власне судження.

# Інтерпретаційна діяльність на різних етапах вивчення художнього твору(О.Ратушняк)

№ з/п	Етапи вивчення твору	Методи	Прийоми
5	Підсумки	<ul style="list-style-type: none"><li>• “стискання” літературного явища у свідомості читача до окремого емоційно-ціннісного образу, який стає інтелектуально-естетичним надбанням учня, що є кроком на шляху наближення особистості до духовного багатства людства,</li><li>• включення твору в більш широкий літературний контекст, що виявляється в умінні зіставляти художні явища, виокремлювати в них найголовніше, характерне для творів одного автора або цілої літературної доби.</li></ul>	дослідницько-пошукові завдання такого змісту: зіставте кіномистецьку екранізацію повісті із текстом повісті

## ДЖЕРЕЛА

1. Глеб О.В.Формування у старшокласників уміння інтерпретувати ліричні та ліро-епічні твори української літератури
2. Іванишин В. Нариси з теорії літератури.
3. Ратушняк О.М. Формування інтерпретаційної компетентності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури
- 4.Токмань Г. Методика навчання української і зарубіжної літератури.